

PRITARTA

Kauno miesto savivaldybės tarybos

2021 m. *birželio 22 d.*
sprendimu Nr. *T-264*

PATVIRTINTA

Kauno lopšelio-darželio „Šnektis“
direktorius2021 m. *birželio 30 d.*
įsakymu Nr. *N-60*

KAUNO LOPŠELIO-DARŽELIO „ŠNEKTIS“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Švietimo teikėjo pavadinimas – Kauno lopšelis-darželis „Šnektis“.

Teisinė forma ir priklausomybė – Kauno miesto savivaldybės biudžetinė įstaiga.

Įstaigos kodas – 191634435.

Grupės – 2 lopšelio, 6 ikimokyklinio ugdymo ir 2 priešmokyklinio ugdymo grupės.

Tipas – lopšelis-darželis.

Pagrindinė veikla – ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas.

Ikimokyklinės įstaigos adresas – Kariūnų pl. 7, Kaunas ; telefonas – 837345884.

El. paštas – darzelissnektis@gmail.com

Internetinė svetainė – <https://www.snektis.kaunas.lm.lt>

Vaikai ir jų poreikiai

Svarbiausias ugdymo dalyvis – sveikas, saugus, pasitikintis savimi, orus, kūrybingas, bendraujantis, tyrinėjantis ir smalsus vaikas.

- ugdomi ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikai nuo 2 iki 7 metų;
- bendrosios paskirties grupėse integruotai ugdomi specialiujų ugdymo(si) poreikių vaikai, turintys kalbos ir kalbėjimo, kompleksinių bei kitų raidos sutrikimų;
- ugdymo procesas organizuojamas orientuojantis į individualius ugdytinių poreikius, polinkius bei konkrečiam amžiaus tarpsniui svarbių gebėjimų ugdymą;
- ugdytiniams sudaromos galimybės dalyvauti kuriant ugdomąją aplinką;

- atsižvelgiama į vaikų ugdymosi ypatumus, remiantis šiandieninio vaiko gyvenimo aktualijomis ir jų pritaikymu ugdymo procese;
- tenkinami vaikų saugumo, aktyvumo, bendravimo, pažinimo, judėjimo, žaidimo, pripažinimo bei saviraiškos poreikiai;
- atsižvelgiama į: mergaičių ir berniukų skirtybes, vaikų, gyvenančių skirtingoje kultūrinėje, socialinėje aplinkoje, gabių, dvikalbių vaikų poreikius;
- suteikiamos lygios galimybės įvairių tautybių, religinių įsitikinimų vaikams;

Programos filosofija

Ikimokyklinės ugdymo programos šiuolaikiškumą garantuoja humanistinės, egzistencialistinės, fenomenologinės, progresyvinės filosofinių idėjų jungtys, užtikrinančios:

- vaiko saviraiškos galimybių ir savirealizacijos, saviugdos svarbą;
- ugdytojo ir vaiko bendradarbiavimą bei mokymąsi vienas iš kito;
- pagarbą vaikui, jo asmenybei, individualybei ir skirtybei;
- aktyvaus, sąmoningo savo šalies ir pasaulio piliečio ugdymą.

Vaiko ugdymas(is) remiasi A. Gučo, B. Grigaitės, A. Maceinos, S. Šalkausko, J. Piaget ir L. S. Vygotskio mokslinių tiriamųjų darbų ir ikimokyklinio ugdymo metodinių rekomendacijų, „Geros pradžios“ ir M. Montessori sistemų pažinimu bei taikymu praktikoje. Tai skatina:

- ugdytinį ir ugdytoją draugiškai bendrauti ir bendradarbiauti;
- sudaryti sąlygas visapusei vaiko sklaidai, atsižvelgiant į jo poreikius, gebėjimus ir interesus;
- siekti teigiamo savęs ir vaiko vertinimo;
- akcentuoti ugdytinių gebėjimą spręsti problemas, kritiškai mąstyti, pabrėžiant ugdytinio individualias skirtybes;
- saugoti ir stiprinti fizinę - psichinę vaiko sveikatą, puoselėti jo prigimtį;
- žaidžiant realizuoti svarbiausius (pažintinius, praktinio veikimo, bendravimo, judėjimo) ir individualius vaiko poreikius;
- ugdyti fiziškai, protiškaite ir socialiai brandžią asmenybę, tikslingai bendradarbiaujant šeimai ir ikimokyklinei įstaigai

Ikimokyklinio ugdymo programa parengta vadovaujantis ikimokyklinį ugdymą reglamentuojančiais tarptautiniais, valstybiniais, regioniniais teisės aktais.

Programa rengiama vadovaujantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos principais: „vaikai turi teisę fiziškai, emociškai, psichologiškai, kognityviai ir kultūriškai gyventi ir vystytis“, „imantis bet kokių su vaiku susijusių veiksmų ar sprendimų, svarbiausia yra vaiko interesai“, nuostata: „vaiko lavinimo tikslas turi būti: a) kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius

sugebėjimus“, „gerbti ir skatinti vaiko teisę visapusiškai dalyvauti kultūriniame ir kūrybiniame gyvenime“ (31 str.).

Remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 12 straipsniu, „Vaikas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę ... vaiko pasirinktais būdais“, suteikiame ir sudarome visas sąlygas ir galimybes ugdytiniui atsiskleisti, išsakyti savo nuomonę, atsižvelgiant į jo amžių, brandumą, gebėjimus ir vystymosi ypatumus. Vaikas turi teisę dalyvauti priimant sprendimus, turinčius įtakos jo aplinkai, dienos ritmui, gebėjimų ugdymui(si) ir kt.

Ta pati vaiko teisių konvencija įpareigoja sudaryti galimybę neįgaliems vaikams teisę gauti visapusišką ugdymą (si) ir gebėjimą integruotis į visuomenę. Konvencijos 16-ojo straipsnio teiginys apie konfidencialumo pažeidžiamumą ugdymo institucijoje įpareigoja mus nepažeisti ir paisyti šios nuostatos bendraujant su vaiku ir jo artimaisiais. Svarbu įstaigoje tobulinti gerą bendradarbiavimo, pedagoginio ir psichologinio konsultavimo su šeima sistemą, kuri leistų ugdytiniams tenkinti savo socialinius poreikius, o tėvams aktyviai dalyvauti įstaigos veikloje (Vaiko gerovės politikos koncepcija, 2003 m. rugpjūčio 20 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. IX-569).

Esame ugdymo įstaiga, kuri garantuoja vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių teisę į pilnavertę socialinę integraciją. (LR Švietimo įstatymo 14 straipsnis)

Kuriant lopšelio-darželio „Šnekutis“ ugdomąją aplinką bei plėtojant bendruomenės narių santykius, grindžiamus pagarba ir pasitikėjimu svarbios Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos nuostatos, kad „vaikui garantuojamos teisės ir galimybės gyventi saugioje aplinkoje“, „jaustis visaverte asmenybe, kad ir kokio amžiaus būtų, plėtoti savo socialinius tarpasmeninius santykius ir pasitikėjimą“.

Įstaigoje veikia Vaiko gerovės komisija, kuri teikia pedagoginę, psichologinę ir socialinę pagalbą vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, elgesio ir emocijų problemų, gyvenantiems socialinės rizikos šeimose.

Darželis yra integruoto ugdymo įstaiga, teikianti paslaugas vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo, kompleksinių bei kitų raidos sutrikimų. Mums svarbu kuo gyvena vaikas. Mes tikime jo sėkme.

Vertybės:

- saugus, kūrybingas, laimingas, besišypsantis vaikas;
- personalo profesionalumas, kompetentingumas, nuolatinis mokymasis;
- tarpusavio pagarba, tolerancija, dėmesys, empatija ir bendradarbiavimas.

Vizija

Kiekvienas vaikas – asmenybė ir vertybė, kiekvienas darbuotojas – profesionalas, pasirengęs kaitai, kiekviena šeima – partnerė.

Misija

Teikti kokybišką ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą atsižvelgiant į vaikų poreikius ir galimybes. Visos bendruomenės pastangomis siekti ugdymo kokybės, sudarant sąlygas sveikos ir saugios gyvenimo įgūdžių formavimui. Kurti patyriminį ugdymą, kūrybiškumą skatinančią, pažinimo, kalbos ir kalbėjimo įgūdžius lavinančią, saviugdą poreikius tenkinančią aplinką.

Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Pedagogų profesionalumas – pagrindinė kokybiško ikimokyklinio ugdymo sąlyga. Lopšelyje-darželyje „Šnektis“ dirba kvalifikuoti mokytojai ir pagalbos vaikui specialistai (logopedas, specialusis pedagogas, psichologas) turintys aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą. Dalis pedagogų įgiję magistro mokslinį laipsnį.

Pedagogai sistemingai reflektuoja apie vaikų ugdymo(si) kokybę bei veiksmingumą, vertina vaikų ugdymo(si) pasiekimus, numato tolesnio ugdymo uždavinius. Palanki mokytojų bei specialistų sąveika su vaiku turi lemiamą įtaką gerai vaiko savijautai ir jo įgyjamai patirčiai. Darželyje veikia Vaiko gerovės komisija (toliau - VGK), kuri atlieka pradinį vaiko specialiųjų poreikių vertinimą. VGK bendradarbiaudama su pedagogais, ugdytinių tėvais aptaria ir sudaro individualius pagalbos vaikui planus, programas, teikia konsultacijas, rekomendacijas ugdytinių tėvams, dirbantiems pedagogams.

Pedagogai teorinių ir praktinių žinių įgyja įvairiais patirtinio mokymosi metodais:

- stebi kolegų ugdomąją veiklą;
- dalinasi praktinėmis išvalgomis iš seminarų;
- analizuoja ir aptaria pedagoginę literatūrą;
- ruošia informacinius pranešimus tėvams, pedagogams;
- bendrauja ir bendradarbiauja su kitų įstaigų pedagogais;
- specialistai ruošia rekomendacijas SUP vaikų ugdymui(si) ir pagalbai.

Švietimo teikėjo savitumas

- Darželyje veikia lopšelio (2-3 m.), darželio (3-6 m.) ikimokyklinio ugdymo ir priešmokyklinės grupės (5-7 m.);
- Įstaigoje bendrojo ugdymo grupėse visiškos integracijos forma ugdomi kalbos ir kalbėjimo, kompleksinių bei kitų raidos sutrikimų turintys vaikai;
- Įstaigos vidaus ir lauko erdvėse sukurta funkcionali ugdomoji aplinka, tenkinanti individualius ir specialiuosius vaikų ugdymo(si) poreikius;

- Ugdant specialiųjų poreikių vaikus taikomas struktūruotas ugdymas, alternatyvi komunikacija (simbolių, paveikslėlių);
- Lopšelio-darželio „Šnektis“ gamtinė aplinka (Panemunės šilas, Nemunas, Kauno marių regioninis parkas) - palankūs veiksniai ekologiniam ugdymui, sveikos gyvensenos įgūdžių formavimui.

Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai

Pozityvūs Įstaigos bendruomenės santykiai, grįsti pasitikėjimu, empatija, užtikrina tikslingą informacijos apie vaiko ūgtį, bendrų ugdymo problemų sprendimą, tenkina tėvų poreikius ir lūkesčius.

Naudojamos efektyviausios bendravimo su tėvais formos:

- *informavimas/komunikavimas*: pokalbiai iš anksto susitarus, sms žinutėmis, elektroniniais laiškais, uždaroje Facebook grupėse ir kt., atvirų durų dienos, teminės diskusijos.
- *bendri tėvų, vaikų ir pedagogų renginiai*: edukacinės veiklos tėvų darbovietėse, akcijos, išvykos, šeimų sporto šventės, vakaronės, parodos, projektinė veikla.
- *vykdoma švietėjiška veikla tėvams ir bendruomenės nariams*: teminiai susirinkimai, diskusijos, informacinė medžiaga stenduose, informaciniai lankstinukai, pranešimai, kontaktinės ir nuotolinės konsultacijos tėvams ir kt.

Tėvų pageidavimu organizuojamas papildomas ugdymas – veikia šokių, krepšinio, šachmatų ir anglų kalbos būreliai.

Regiono savitumas

Mikrorajone veikia sanatorinis lopšelis-darželis „Pienė“, sanatorinis lopšelis-darželis „Pušynėlis“, Panemunės lopšelis- darželis, KTU inžinerijos licėjus, Panemunės pradinė mokykla bei „Šilo“ pradinė mokykla, Rokų gimnazija. Su šiomis įstaigomis bendraujama ir bendradarbiaujama, organizuojami bendri renginiai, įgyvendinami projektai.

Organizuojamos edukacinės veiklos netradicinėse aplinkose: Aukštosios Panemunės šv. Mergelės Marijos vardo bažnyčioje, prie J. Basanavičiaus paminklo, Lietuvos kariuomenės Juozo Vitkaus inžinerijos batalione, Panemunės senelių namuose, Panemunės šile, Panemunės kapinėse. Tokios veiklos padeda ugdyti empatiją stiprinti tautinio identiteto jausmą, savo šalies gamtos ryšio pajautą.

V. Kudirkos viešosios bibliotekos Panemunės filiale nuolat rengiamos darželio ugdytinių darbų parodos, dalyvaujama bibliotekos organizuojamuose projektuose, renginiuose, supažindinama su bibliotekos veikla. Tokiose veiklose ugdomas kūrybiškumas, stiprinamas

pasididžiavimo ir savivertės jausmas, turtinama vaikų kalba, skaitymo kultūra, puoselėjama meilė knygai, bendruomeniškumas.

Įstaigos ir grupių erdvės yra atviros:

- tėvams – siekiant supažindinti su ugdymo aplinkomis ir ugdymo proceso organizavimu, įtraukti juos į ugdymo procesą, teikti pedagoginį švietimą;
- kolegoms – skatinat patirtinį mokymąsi;
- studentams – siekiant žinių sklaidos ir atsinaujinimo;
- socialiniams partneriams – plečiant ugdymosi veiklos įvairovę, tenkinat vaikų smalsumą siekiant žinių pažinti supančią aplinką.

Perspektyva. Programą numatoma atnaujinti pagal įstaigos veiklos ir besikeičiančios visuomenės poreikį.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Humaniškumo – kiekvienas vaikas yra vertybė, svarbu pripažinti jo teisę būti skirtingu ir gerbti jį kaip asmenybę.

Demokratiškumo – sudaromos sąlygos kritiškai mąstančio, tolerantiško, gebančio bendrauti su bendraamžiais ir kitais ugdytojais vaiko ugdymui.

Tautiškumo – siekiama ugdyti savo karšto (miesto) patriotą, tautos kultūros ir kalbos tradicijų saugotoją bei kūrėją, dorą, orų, kūrybingą žmogų.

Individualizavimo – ugdant vaiką suvokti jo išgales, puoselėti asmenines savybes, įtvirtinant nuostatą, kad kiekvienas vaikas turi savo gyvenimo ritmą, augimo tempą, pasaulio pažinimo stilių, savitus poreikius.

Integracijos – padedama vaikui atrasti ugdymosi galimybes taikant įvairius integracijos būdus, randant bendras idėjas, kurios leidžia apjungti socialines, emocines, fizines, pažinimo raidos galimybes.

Lygių galimybių – visi vaikai vienodai mylimi, gerbiami, išklausomi, skatinami sėkme, sudaromos vienodos ugdymo(si) sąlygos vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, kaip ir kitiems bendruomenės nariams.

Atsinaujinimo – ieškoma inovatyvių ugdymo(si) metodų ir būdų, atliepančių šiuolaikinės visuomenės poreikius, jie taikomi ugdymo procese; skatinamos IKT diegimo naujovės, sudaromos palankios sąlygos vaiko kūrybinei raiškai ir iniciatyvai.

Grižtamojo ryšio – veiklos refleksijos panaudojimas padeda apmąstyti ir įsisąmoninti savo veiklą, imtis atitinkamų veiksmų, siekti kokybinių pokyčių nuolat tobulinant ir atnaujinant savo veiklą.

III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsniumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiaisiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokyti pradmenis.

Uždaviniai

- teikti kokybišką ikimokyklinį ugdymą atsižvelgiant į vaikų poreikius ir galimybes;
- ugdyti vaiko kalbą kaip pagrindinę bendravimo ir saviraiškos priemonę, padėti pajusti kalbos grožį, išreikšti save pažįstant pasaulį, perimti tautos kultūros pagrindus;
- saugoti ir stiprinti vaiko fizinę ir psichinę sveikatą, plėtoti saugios ir sveikos gyvensenos įgūdžius;
- plėtoti vaiko socialinę ir emocinę patirtį;
- kurti pozityvius vaiko – šeimos – pedagogo santykius, grindžiamus bendravimu ir bendradarbiavimu;
- kurti patyriminį ugdymą, kūrybiškumą skatinančią, pažinimo, kalbos ir kalbėjimo įgūdžius lavinančią, saviugdąs poreikius tenkinančią aplinką;
- teikti kvalifikuotą švietimo pagalbą SUP vaikams.

IV. UGDYMO TURINYS, METODAI IR PRIEMONĖS

Ugdymo turinys – orientyras, nevaržantis pedagogo, leidžiantis kūrybingai organizuoti veiklą, ją įvertinti ir koreguoti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, patirtį, jo bei grupės individualumą.

Siekiant sudaryti palankias sąlygas ankstyvajam vaikų kalbos ugdymui, įstaiga dalyvauja ilgalaikiame tarptautiniame prevenciniame projekte „Vaiko kelias į gražią kalbą. Laimingas vaikas.“

Saugant ir puoselėjant vaikų sveikatą, vykdant kryptingą ir sistemingą ugdymo procesą, užtikrinant holistinį vaikų ugdymą, kuriant visa apimančią sveikatos stiprinimo sistemą su sveikatai palankia aplinka darželio bendruomenė dalyvauja sveikatą stiprinančių mokyklų „Sveika mokykla“ tinkle ir vykdo programą „Šnekučio sveikuoliai“.

Veiksmingas ikimokyklinis ugdymas orientuotas į svarbiausią pasiekimą – vaiko asmenybės brandinimą, taip pat į sėkmingą jo ugdymosi pažangą ir gerus pasiekimus visose pasiekimų srityse pagal individualius gebėjimus.

Ugdymo turinys pateikiamas atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą siekiant darnaus kompetencijų ugdymo(si) (1 pav.).

1 pav. „Vaikas – aktyvus ugdymo proceso dalyvis“

Teminės pasakos (paliekama galimybė pasakas keisti) planuojamos mokslo metų pradžioje, tai - orientyras, nevaržantis pedagogo, leidžiantis jam kūrybingai organizuoti savo veiklą, ją įvertinti ir koreguoti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, jo patirtį, vaiko bei grupės individualumą.

Planuojant ugdymą, vadovaujamosi pasirinktu teminiu pasakos principu, orientuojantis į ugdytiną sritį. Ugdomosios veiklos planavimas vykdomas pagal „Pasakos“ metodą. Planuojant ugdomąją veiklą, pedagogai pasirinktoje teminėje pasakoje numato kuo daugiau galimybių ugdyti vaikų sritis. Pedagogas ir vaikai visą mėnesį tarsi „gyvena“ sekamoje pasakoje: žaidžia vaidmenų žaidimus tapdami pasakos herojais, analizuoja įvykius, pedagogas sudaro sąlygas vaikams išgyventi tai, kas sekama pasakoje. Ne tik pedagogai, bet ir specialistai laikosi „Pasakos“ metodo, stengiamasi nenutraukti veiksmų sekos, tuo pačiu paliekant galimybę vaikams keisti pasakos eigą.

Rekomenduojamos pasakos mokslo metams:

Mėnuo	Pasaka
Rugsėjis	Ropė
Spalis	Katinėlis ir Gaidelis
Lapkritis	Trys paršiukai
Gruodis	Pagrandukas
Sausis	Pirštinė
Vasaris	Jaučio trobelė
Kovas	Vilkas ir septyni ožiukai
Balandis	Vaisiai
Gegužė	Morka
Birželis	Keturios metų fėjos

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys.

Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai,
- kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai,
- saugaus elgesio įgūdžiai,
- taisyklinga kūno laikysena.

Vertybinė nuostata. Noriai ugdosi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.

Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

Fizinis aktyvumas

Fizinis aktyvumas, judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek pedagogo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą.

Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės,
- smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų-akių koordinacija.

Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akiųrankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

Emocijų suvokimas ir raiška

Įvairias **emocijas** – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kalbę, meilę – vaikai jaučia nuo kūdikystės.

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- savo jausmų raiška, suvokimas ir pavadinimas,
- kitų žmonių jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos,
- savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas.

Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).

Savireguliacija ir savikontrolė

Vaikystėje **savikontrolei** aktualūs du procesai: asmeninė vidinė kontrolė ir išorinė kontrolė.

Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti,
- jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė,
- gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.

Savivoka ir savigarba

Vaiko **savivoka ir savigarba** yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas.

Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja:

- vaiko asmeninio tapatumo jausmas,
- bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas,
- pozityvus savęs vertinimas.

Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.

Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti

ir žaisti kartu su kitais.

Santykiai su suaugusiais

Vaiko **santykiai su suaugusiais** apima šiltus artimus emocinius ryšius.

Santykių su suaugusiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba,
- gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su pedagogais,
- žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.

Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Santykiai su bendraamžiais

Ikimokyklinio amžiaus vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius **su bendraamžiais**.

Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais,
- gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus,
- gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.

Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksnių pasekmes sau ir kitiems.

Sakytinė kalba

Sakytinė kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė. Ja išsakomi norai, reikalavimai, prašymai, emocijos, jausmai ir kt.

Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis,
- kalbėjimo atpažinimas ir supratimas,
- natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus,
- vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius,

- kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių,
- tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

Vertybinių nuostata. Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.

Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiaisiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

Rašytinė kalba

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas.

Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis,
- domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas,
- trumpų žodelių skaitymas.

Vertybinių nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

Aplinkos pažinimas

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimais.

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- socialinės aplinkos pažinimas,
- gamtinės aplinkos pažinimas,
- pagarba gyvybei ir aplinkai.

Vertybinių nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

Skaičiavimas ir matavimas

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, mat mūsų smegenys nuolat ieško, kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją.

Matavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą,

- gebėjimas matuoti;
- daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas;
- laiko tėkmės suvokimas.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

Meninė raiška

Vaiko **meninė raiška** – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt.

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais,
- meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas,
- meninė kūryba ir improvizacija.

Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje. **Esminis gebėjimas.** Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

Estetinis suvokimas

Vaiko **estetinis suvokimas** – tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį.

Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui; aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta;
- jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.);
- jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

Vertybinė nuostata. Domisi, gėrasi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba,

jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

Iniciatyvumas ir atkaklumas

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti.

Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas pačiam susirasti veiklą ir ją turiningai plėtoti,
- gebėjimas įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikoncentruoti ir išradingai ją plėtoti,
- gebėjimas susidoroti su kliūtimis siekiant sumanymų realizavimo.

Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.

Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

Tyrinėjimas

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą.

Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis supančia aplinka,
- tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais,
- atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

Problemų sprendimas

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkių, sudėtingų užduočių ar sunkumų sprendimui.

Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- problemų atpažinimas, įžvelgimas,
- sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas,
- mokymasis įveikti nesėkmes.

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

Kūrybiškumas

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta.

Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais;
- gebėjimas įžvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti;
- gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti;
- drąsa veikti, daryti savaip.

Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

Mokėjimas mokytis

Mokėjimas mokytis ikimokykliniame amžiuje suprantamas kaip noras ko nors išmokti ir atkaklus to tikslo siekimas.

Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- numatymas, ko nori išmokti,
- aktyvus mokymasis,
- gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.

Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

Ugdymo(si) būdai ir metodai

Ugdymo(si) metodai parenkami taip, kad atitiktų vaikų amžių ir galimybes, individualius ugdymo(-si) poreikius. skatintų vaiko smalsumą, domėjimąsi, norą tyrinėti, aiškintis, interpretuoti, laiduojantys gerą emocinę atmosferą, skatinantys nebijoti klysti, leidžiantys kiekvienam vaikui patirti sėkmę.

Ugdymo(-si) būdus bei metodus pedagogai gali laisvai rinktis, lanksčiai, kūrybiškai taikyti planuojant veiklą, parenkant ugdomąją medžiagą ir pan.

Programoje siūlomi įvairūs, į vaiką orientuoti ugdymo(-si) metodai:

- **Žaidimas** – svarbiausias ikimokyklinio ugdymo metodas bei natūralus vaiko ugdymosi būdas, pagrindinė veikla pažinti save ir aplinkinius, supančią aplinką, tenkinti savo svarbiausius poreikius. Žaidimas turi didelę įtaką vaiko kūrybinių galių plėtotei, skatina vaiko gebėjimų formavimąsi.
- **Vaizdinis metodas** – demonstravimas, stebėjimas – nukreiptas į vaizdinį formavimą apie vaikus supančią aplinką, jos reiškinius.
- **Praktinis metodas** – vaikų darbai, praktinė veikla, tyrinėjimai, stebėjimai, eksperimentavimai.
- **Žodinis metodas** – pokalbis, pasakojimas, aptarimas, diskusija – suteikia galimybę perduoti ar gauti informaciją, natūraliai bendrauti.
- **Pasaka** – skatina vaiką kurti, numatyti sekančius veiksmus, lavina vaizduotę, kalbos įgūdžius. Kiekvieną mėnesį, kartu su vaikais sekama vis kita pasaka. Vaikai turi galimybę pakeisti jos eigą, kurti kitokias pasakos baigtis.
- **Kūrybinis metodas** – sudarantis sąlygas vaikams kelti ir įgyvendinti savo idėjas.
- **Pažintinės – edukacinės ekskursijos, išvykos** – padeda pažinti ir suprasti supančią aplinką.
- **Komandinis darbas** – veikiama mažose grupelėse, patys renkasi žaidimo, veiklos būdą. Mokytoja suteikia galimybę tyrinėti, kurti, tobulėti.
- **Viktorina** – žinių patikrinimas su įvairiomis judriomis pertraukėlėmis (saugaus eismo, sveikos mitybos, kalbos, tautosakos ir t. t.).
- **„Minčių lietus“** – ugdytiniai skatinami per trumpą laiką pateikti kuo daugiau idėjų.
- **Interviu** – mokytoja pateikia vaikui klausimus arba pasiūlo paklausinėti draugą tam tikra tema, o po to papasakoti ar nupiešti ką sužinojo.
- **„Autoriaus kėdė“** – suteikia galimybę pristatyti savo darbą, pateikti turimą informaciją, išklausti savo grupės draugus, skatina bendradarbiavimą ir kt.
- **Sportinės veiklos metodai** – estafetės, varžybos, komandiniai žaidimai, fiziniai pratimai.

- **Atvirų durų metodas** – tai siekis tarp vaiko šeimos ir įstaigos kurti glaudų ryšį; paskatinti bendrai veiklai ne tik su savo vaikų, bet ir su jo bendraamžiais; vaiko tėvai, seneliai, kiti artimieji turi galimybę pristatyti kūrybinę veiklą vaikams, išmokyti juos dar neatrastų dalykų.
- **Amatų mokymasis** – skaitomose pasakose dažnai sutinkama kai kurių amatų personažų, tada atsiveria galimybė apie tam tikrą amatą sužinoti kuo daugiau; išvykomis, senelių pasakojimais ir demonstravimais, informacijos internete ieškojimu kaupiama kuo daugiau žinių apie tam tikrą amatą, vėliau su vaikais išbandoma praktiškai.
- **Dramos metodas** – spektaklių žiūrėjimas ir nagrinėjimas; vaidyba; improvizacijos teatras. Visiems šiems veiklos būdams būdingas fizinis dalyvavimas ir žaidimas vaizduote. Mokomasi per judesį, visu kūnu ir įsivaizduojant kitokius juslinius pojūčius.

Ugdymo(-si) organizavimo formos

- Visos grupės veikla: žaidimai, ryto ir popietės ratas, vaikų sveikatinimo ir atsipalaidavimo valandėlės, muzikos ir kūno kultūros valandėlės, varžybos, išvykos, renginiai, šventės.
- Veikla grupelėse: žaidimai, bendri kūrybiniai darbai-projektai, tyrinėjimai, diskusijos, kalbos korekcijos valandėlės.
- Individuali veikla: savarankiška vaiko veikla ir žaidimai; individualių gebėjimų lavinimo užsiėmimai; loginės ir rašto pradmenų bei kalbinės pratybos; lavinamoji veikla ant kilimėlių ir prie staliukų; individualus bendravimas su pedagogu ir / ar logopedu, psichologu.

Ugdymo priemonės

Siekiamybė, kad ugdymo **priemonės**:

- tenkintų vaiko poreikį žaisti, bendrauti, tyrinėti;
- skatintų norą puoselėti, saugoti savo ir kitų sveikatą;
- skatintų vaiko savarankiškumą, saviraišką, kūrybingumą, meninių gebėjimų ugdymą(si);
- tenkintų aktyvaus ugdymo(si) proceso dalyvio poreikius.

V. VAIKO PASIEKIMŲ IR PAŽANGOS VERTINIMAS

Pagrindinis įstaigos ugdytinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tikslas – siekti ugdymo(si) kokybės, puoselėjant vaiko – pedagogo – tėvų santykį.

Vaiko pasiekimus ir pažangą stebime, atpažįstame ir vertiname elektroniniame dienyne „Mūsų darželis“ remiantis „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu“ (2014) ir Kauno lopšelio-darželio „Šnektis“ ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si) pasiekimų ir pažangos

vertinimo tvarkos aprašu. Vaikų ugdymosi pasiekimai analizuojami 2 kartus per metus – mokslo metų pradžioje ir pabaigoje. Vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, korekcinės veiklos rezultatai vertinami 3 kartus per metus arba pagal poreikį.

Tėvai apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą informuojami nuolat. Mokslo metų pradžioje su tėvais išsiaiškinami jų lūkesčiai dėl vaiko ugdymosi pasiekimų. Susitariama, ko bus siekiama. Tėvams pateikiama informacija apie vaiko stipriąsias puses, ugdymosi poreikius ir tolesnio ugdymo gaires. Ugdymo pasiekimų vertinimo rezultatai panaudojami planuojant ugdymo procesą, numatant vaiko ugdymo individualizavimo galimybes, pedagogo kompetencijų tobulinimo sritis.

Svarbiausi vaiko pasiekimus atskleidžiantys įrodymai saugomi vaiko pasiekimų aplanke. Į pasiekimų aplanką dedami tik tie įrodymai, kurie apie vaiko žinias ir supratimą, gebėjimus ir nuostatas pasako ką nors nauja, t. y. rodo jo tobulėjimą, išryškina vaiko gabumus, interesus, atskleidžia ugdymosi poreikius. Kiekvieno vaiko ugdymosi tempas individualus, todėl ugdymosi pasiekimai įvairiose srityse skirtingi.

Mokslo metų pabaigoje ugdymo rezultatai apibendrinami. Vaiko pasiekimų rezultatai naudojami planuojant vaikų ugdymo(si) procesą, sudarant planus, rengiant projektus, numatant tolimesnes gaires, tikslus ir uždavinius.

VI. NAUDOTA LITERATŪRA

1. Coughlin P.A., Hansen K.A., Heller D., Kaufmann R.K., Stolberg J.R., Walsh K.B. Į vaiką orientuotų grupių kūrimas. Knyga auklėtojais. Vilnius: Lietus, 1997.
2. Hille K., Evanschitzky P., Bauer A. 3-6 metų vaiko raida. Psichologijos pagrindai ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdytojams. Vilnius: Tyto alba, 2015.
3. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
4. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2015.
5. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo turinio aktualijos ir perspektyvos (L. Jankauskienė), 2012.
6. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. 1-983.
7. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas 2011-03-17 Nr. XI-1281.
8. Lietuvos Respublikos Seimo 2003-08-20 nutarimas Nr. IX-1569 „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 52-2316).

9. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005-04-18 įsakymas Nr. ISAK-627 „Dėl ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“ (Žin., 2005, Nr. 52-1752).
10. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. /Jankauskienė L., Mockevičienė O. (vadovės). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006.

Suderinta
Kauno miesto savivaldybės administracijos
švietimo skyriaus vyriausioji specialistė

Audronė Bukmanaitė
20 24 06 01

VERTINTOJŲ KOMENTARAI

Kauno lopšelio-darželio „Šnektis“ ikimokyklinio ugdymo programai rekomenduoju pritarti. Programoje praplėstas ugdymo turinys, integruojant pasakų metodą, atnaujintos strateginių dokumentų sąsajos su požiūriu į vaiką ir jo ugdymą, atnaujintas vaiko pasiekimų ir vertinimo skyrius. Pasikeitus situacijai, ugdymo tendencijoms ar bendruomenės poreikiams rekomenduoju programą atnaujinti.

Kauno lopšelio-darželio „Aušrinė“
direktorius pavaduotoja ugdymui
2021-05-31

Danguolė Valienė